

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВІДПОВІДНО ДО ПОТРЕБ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

В статті розглянуто та узагальнено розуміння економічної безпеки, як стану господарюючого суб'єкта. Проведено узагальнення розуміння поняття економічна безпека як ситуації, що характеризує стан ресурсів, можливостей, загроз, захищеності, рівноваги, розвитку та ін. Доведено що процес формування функціональних складових залежить від спрямування напрямів дослідження. Визначено напрями формування функціональних складових економічної безпеки та проведено їх узагальнення відповідно до потреб економічного аналізу.

Ключові слова: функціональні складові, стан ресурсів, можливість, стан захищеності, загроза, розвиток.

RZAYEVA T. G., GRITSAYUK M. V.
Khmelnitsky National University

LINES OF FORMING AND SUMMARY OF FUNCTIONAL COMPONENTS OF ECONOMIC SECURITY ACCORDING TO THE NEEDS ECONOMIC ANALYSIS

In the article the understanding and generalized economic security, as a state entity. The possible options for grouping functional components of economic security, according to the planes of the study. A generalization of understanding the concept of economic security as a situation which characterizes the state of resources, opportunities, threats, protection, balance, development and others. It is proved that the formation of functional components depends on the direction of research directions. A generalization of the functional components depending on analytical needs. The directions of functional components of economic security and their generalizations made according to the needs of economic analysis. Determined the relevance of research information and legal functional component of economic security. A investigate the components according to the security needs of financial condition and its stability. Safety is emphasized in the direction of formation of indicators of costs, revenues and financial results. Highlighted feasibility study resource security components in terms of its parameters. In terms of resource-efficient approach to the needs of economic analysis is advisable to study the social component of economic security.

Keywords: functional components, state resources, opportunity, security status, threat, development.

Вступ. Криза в Україні охопила всі сфери економіки та стала вагомим фактором впливу на шляху забезпечення подальшого розвитку діяльності як окремих господарюючих суб'єктів, так і галузей промисловості в цілому. Ступінь сталого розвитку значною мірою залежить від підтримки рівня економічної безпеки як галузей промисловості, так і окремих підприємств. Таким чином, на сьогодні у ринкових умовах господарювання, особливо важливого значення набуває розробка механізмів оцінки та підтримки економічної безпеки для всіх суб'єктів підприємницької діяльності. Необхідність забезпечення стабільності, прибутковості функціонування та досягнення майбутніх цілей підприємства, на сьогодні гостро пов'язана з проблемою створення дієвої системи підтримки економічної безпеки, здатної забезпечити зниження рівня загроз для підприємств і фінансових установ у майбутньому. Однак, при здійсненні оцінки рівня економічної безпеки та його підтримки виникає суттєве питання, що пов'язане в першу чергу з розумінням самої сутності поняття, що обумовлено, в основному, провідною думкою його дослідження та визначення його суті. Процедура визначення рівня економічної безпеки значною мірою обумовлюється кількістю та відповідною наповненістю функціональних складових, що ускладнюють сам процес оцінки. Це обґрунтовується тим, що до оцінки рівня економічної безпеки необхідно підходити з точки зору сукупності функціональних складових, що характеризують різні напрями діяльності сучасного підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі значна увага приділяється дослідженню питання оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, як вітчизняними авторами, так і іноземними. До них належать О.В. Ареф'єва, Л.П. Артеменко, Т.Б. Кузенко, Д.С. Мацеха, Н.Г. Мехеда, А.М. Турило, С.В. Капітула, Г.О. Швиданенко, О.І. Олексюк, Є.О. Олійников, В.К. Сенчагов, Л.М. Худолій, Ю.О. Ярова і т.д. Не дивлячись на значну кількість дослідників проблем оцінки економічної безпеки, варто зазначити, що на сьогодні серед фахівців не існує єдиної думки з приводу як визначення поняття «економічна безпека», так і поділу складових економічної безпеки.

Постановка завдання. Метою статті є визначити напрями формування функціональних складових економічної безпеки та обґрунтувати їх узагальнення відповідно до потреб економічного аналізу. Мета статті може бути досягнута шляхом виконання наступних завдань: означити напрями формування функціональних складових економічної безпеки; розглянути функціональні складові економічної безпеки за площинами їх досліджень; узагальнити напрями формування функціональних складових у розрізі аналітичних потреб.

Основна частина. Сучасна наукова думка представляє значну кількість спрямувань щодо розуміння сутності економічної безпеки. Розгалужена кількість напрямностей щодо розуміння сутності поняття обумовлює відповідні її функціональні складові. Попередні дослідження, дали змогу обумовити

основні спрямування, що розкривають сутність економічної безпеки. Проведені узагальнення, дали змогу виділити такі основні напрями формування провідних думок щодо формування сутності поняття. В основному, економічну безпеку на рівні господарюючих суб'єктів, відповідно до напрямів формування функціональних складових, розглядають як становище, що характеризує стан: корпоративних ресурсів та підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільше ефективне їх використання; стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку; запобігання внутрішнім та зовнішнім негативним впливам (загрозам); захищеності діяльності від негативного впливу зовнішнього середовища; забезпечення та захисту економічних інтересів організації від зовнішніх та внутрішніх загроз; захищеності фінансового, інтелектуального, кадрового, технологічного, інформаційного, інтерфейсного, ринкового, правового та екологічного ресурсного потенціалу підприємства від прямих та опосередкованих економічних загроз та небезпек та здатність відновлюватись та розвиватись; за яким нейтралізуються або зменшуються загрози інтересам та самому існуванню підприємства; нормальної і рентабельної діяльності підприємств різних видів та комплекс умов і заходів, що забезпечують її; захищеності його життєво важливих інтересів від нечесної конкуренції, некомпетентних рішень, недосконалих законів, а також здатність протистояти цим загрозам і реалізувати мету своєї діяльності; ефективного використання ресурсів, що забезпечує стабільне функціонування та сталий розвиток у майбутньому; рівноваги підприємства, за якого воно стабільно функціонує і здійснює господарську діяльність; розвитку господарюючого суб'єкта, який характеризується, ефективністю нейтралізації негативних факторів та протидії їх впливу на всіх стадіях його діяльності та ін. [1, с. 14–16].

Так економічна безпека визначає ситуацію, що характеризує стан ресурсів, можливостей, загроз, захищеності, рівноваги, розвитку та ін. Оскільки економічна безпека вивчається як стан господарюючого суб'єкта, то є доцільним визначити основні напрями формування функціональних складових економічної безпеки, що характеризують її як стан. Основні спрямування формування функціональних складових економічної безпеки представлено на рис. 1.

Кожному підприємству, з метою досягнення максимального рівня економічної безпеки, необхідно проводити роботи по забезпеченню ефективної системи економічної безпеки, яка є складною категорією та включає певні складові. Функціональні складові економічної безпеки підприємства – сукупність основних напрямів економічної безпеки підприємства, які за своїм змістом істотно відрізняються один від одного [2]. Різні автори виділяють відповідні складові економічної безпеки підприємства, що обумовлюються напрямами дослідження економічної безпеки у розрізі існуючих площин.

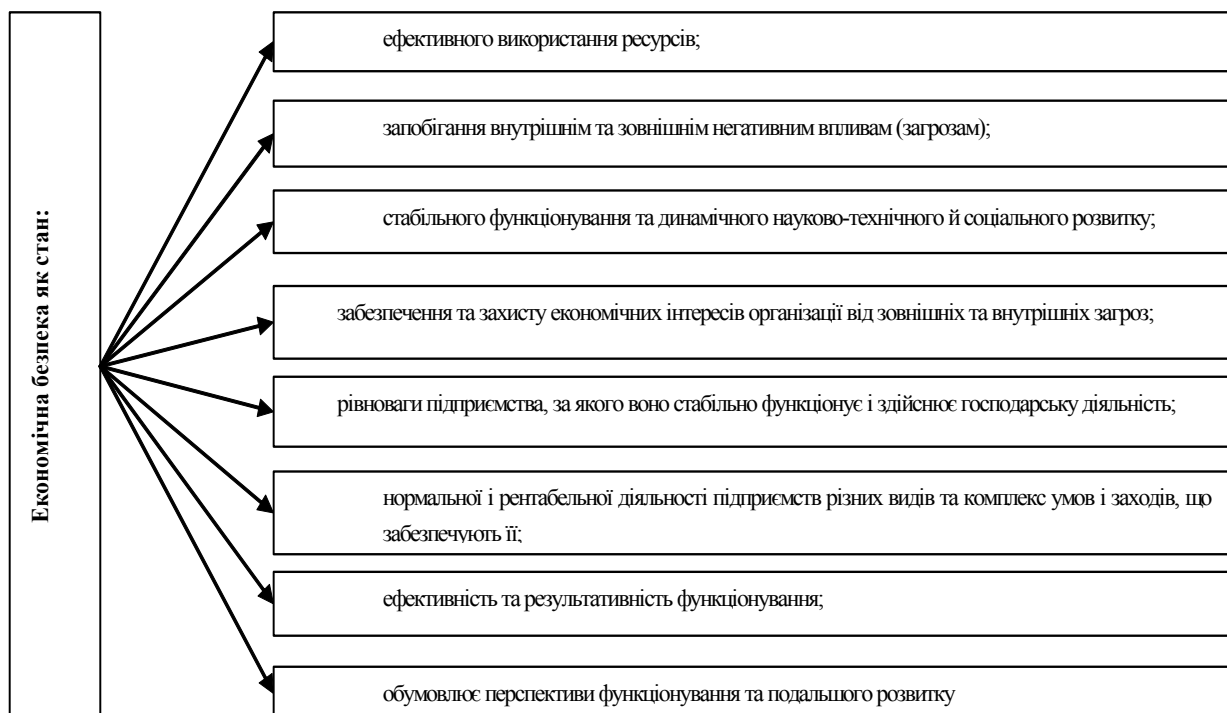

Рис. 1. Існуючі напрями формування функціональних складових економічної безпеки, що характеризують її як стан господарюючого суб'єкта

Найчастіше автори виділяють такі складові: фінансову, економічну, інформаційну, техніко-технологічну, кадрову, соціальну. Фінансова складова є об'єктом дослідження всіх науковців. Практично всі дослідники виділяють кадрову безпеку, соціальну, технологічну, правову, інформаційну, екологічну. Окремі науковці пропонують виділяти сировинну безпеку, інноваційну, силову, техногенну, енергетичну.

Поодинокі дослідники виокремлюють інфраструктурну, воєнну, інтерфейсну, політичну та ін. Безумовно окремі функціональні складові економічної безпеки є слушними і заслуговують на дослідження на різних рівнях господарювання. Поодинокі функціональні складові є такими що дублюються, або є надто розгалуженими. Важливо зауважити, що у сучасному баченні функціональних складових економічної безпеки відсутній системний підхід, який унеможливило комплексність дослідження самої категорії та створює труднощі щодо оцінки рівня економічної безпеки як на рівні підприємства, так і на рівні галузі.

Сучасні функціональні складові економічної безпеки у розрізі площин її дослідження, відповідно до провідних аспектів дослідження зазначених науковців представлено у табл. 1.

Узагальнюючи інформацію таблиці 1, зазначимо, що провідною та вирішальною для результативної діяльності підприємства є фінансова складова, чим і пояснюється те, що дану складову включає у перелік кожен з обраних авторів. Фінансова складова є найбільш важливою, оскільки фінансова стабільність свідчить про забезпеченість підприємства власними фінансовими ресурсами, рівень їх використання, напрямки розміщення. До того ж, фінансова стабільність має тісний взаємозв'язок з ефективністю виробництва, а також з кінцевими результатами діяльності підприємства.

Важливою складовою економічної безпеки є кадрова (кадровий склад). Професійна, кваліфікована група менеджерів здатна реорганізувати збиткове підприємство, а некваліфіковане управління, погане виконання службових обов'язків, відсутність трудової дисципліни можуть привести підприємство до банкрутства. Належний рівень економічної безпеки значною мірою залежить від інтелекту та професіоналізму кадрів, що працюють на підприємстві [9].

Більшість авторів найчастіше виділяють також інформаційну складову економічної безпеки, яка полягає у здійсненні ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення господарської діяльності підприємства. Інформаційна безпека – це стан захищеності інформаційного середовища, захист інформації являє собою діяльність щодо запобігання витоку інформації, що захищається, несанкціонованих і ненавмисних впливів на інформацію, що захищається, тобто процес, спрямований на досягнення цього стану. Метою реалізації інформаційної безпеки будь-якого об'єкта є побудова системи забезпечення інформаційної безпеки даного об'єкта [5, с. 385].

Таблиця 1

Сучасні функціональні складові економічної безпеки у розрізі площин її дослідження

Автори	Складові																						
	фінансова	техногенна	ринкова	управлінська	інтелектуальна	кадрова	соціальна	політична	кримінальна	технічна	технологічна	правова	інформаційна	екологічна	сировинна	силова	енергетична	інноваційна	експлуатаційна	інфраструктурна	воєнна	інтерфейсна	
Ярова Ю.О., Л.П.Артемченко [2]	+				+	+	+			+	+	+	+			+	+	+					
Костюк Ж.С. [3, с. 311]	+					+	+			+	+	+	+			+			+	+			
Мацеха Д.С. [4, с. 130-131]	+		+	+		+	+			+	+	+	+			+		+					
Левицька С.А. [5, с. 385]	+					+				+	+	+				+	+						
Столбовський А.О. [6, с. 192]	+						+	+	+			+	+	+				+				+	
Петрович Й.М. [7]	+		+		+	+	+				+	+	+	+	+	+	+						+
Коліванова Т.В. [8]	+				+	+				+	+	+	+										
Худолій Л.М. [9]	+					+				+	+	+	+										
Мехеда Н.Г. [10]	+				+	+		+		+	+	+	+			+							
Кривов'язюк І.В. [11]	+				+	+				+	+												

Технічна складова – наявність високого технічного рівня виробництва: своєчасне виявлення загроз (стихійне лихо, пожежа, несанкціонований доступна територію підприємства), виявлення протиправних дій з боку самих співробітників тощо. Технологічна складова – високий технологічний рівень виробництва, що забезпечує конкурентоспроможність товарів і послуг та підприємства в цілому [2].

Юридична складова – усебічне правове забезпечення діяльності підприємства, дотримання чинного законодавства, правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства [2].

Окрім складових, які часто використовуються авторами, в їх поглядах мають місце й окремі складові, такі наприклад як інтерфейсна, інфраструктурна, воєнна і т.д.

Результативна діяльність господарюючого суб'єкта можлива лише за умови комплексного та системного підходу до економічної безпеки її оцінки та діагностики. Системність дослідження економічної безпеки забезпечить можливість розробити тактику і стратегію розвитку господарюючих суб'єктів на всіх рівнях господарювання, що дасть можливість зменшити наслідки фінансових криз, сприяти своєчасному виявленню загроз і небезпек та мінімізувати негативний їх вплив.

Комплексність дослідження економічної безпеки підприємства вимагає аналітичного обґрунтування напрямів формування та узагальнення функціональних складових економічної безпеки. Відповідно до потреб економічного аналізу є доцільним виділити такі напрями формування функціональних складових економічної безпеки, а саме:

- безпека фінансового стану та фінансової стійкості господарюючого суб'єкта;
- безпека формування показників витрат, доходів та фінансових результатів;
- ресурсна безпека у розрізі параметрів її оцінки;
- соціальна безпека;
- інформаційно-правова.

Важливо підкреслити, що потреби економічного аналізу формуються відповідно до поставленої мети та завдань її досягнення. Використання запропонованих напрямів формування функціональних складових економічної безпеки, відповідно до аналітичних потреб дасть можливість:

- здійснювати оперативний контроль за дотриманням відповідного рівня інформаційно-правової безпеки;
- підняти якість, своєчасність та об'єктивність інформаційного забезпечення;
- забезпечити оперативність та доцільність економічного аналізу;
- підняти якість аналітичних досліджень у контексті економічної безпеки на відповідний стратегічний рівень.

Література

1. Рзаєва Т.Г. Аналітичне обґрунтування напрямів дослідження економічної безпеки підприємств : монографія / Т.Г. Рзаєва, Г.І. Рзаєв, П.П. Антонюк. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня РУТА», 2016. – С. 240.
2. Ярова Ю. О. Структура економічної безпеки підприємства в умовах кризи [Електронний ресурс] / Ю. О. Ярова, Л. П. Артеменко // Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". – 2016. – № 13. – С. 257 – 263. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2016_13_39c
3. Костюк Ж. С. Функціональні складові економічної безпеки підприємств залізничного транспорту [Електронний ресурс] / Ж. С. Костюк // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – Вип. 42. – С. 308 – 311. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2013_42_43
4. Мацеха Д. С. Функціональні складові економічної безпеки та показники їхньої оцінки для підприємств легкої промисловості [Електронний ресурс] / Д. С. Мацеха // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 1. – С. 128 – 133. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2013_1_21
5. Левицька С.О. Основні функціональні складові економічної безпеки підприємства / С.О Левицька // Економічні науки. – 2016. – Вип. 10 (37). – С. 385–388.
6. Столбовський А. О. Аналіз складових економічної безпеки України [Електронний ресурс] / А. О. Столбовський // Право і Безпека. – 2004. – Т. 3, № 3. – С. 190–192. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2004_3_3_56
7. Петрович Й. М. Економіка підприємства : підручник / Й.М. Петрович, А.Ф. Кіт, О.М. Семенів ; за заг. ред. Й.М. Петровича. – Львів : Новий світ, 2004. – С. 860.
8. Коліванова Т.В. Функціональні складові економічної безпеки підприємств [Електронний ресурс] / Т.В. Коліванова // VI Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція "Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України". – 2009. – Режим доступу : http://www.confcontact.com/2009reform/4_kolivanova.php
9. Худолій Л. М. Складові економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності [Електронний ресурс] / Л. М Худолій // Ефективна економіка. – 2011. – № 1. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/op=1&z=455>
10. Мехеда Н.Г. Складові економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / Н.Г. Мехеда, М. Горбань. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Economics/10_107308.doc.htm
11. Кривов'язюк І. В. Економічна діагностика : навч. посіб. [Електронний ресурс] / І. В. Кривов'язюк – К. : Центр учбової літератури, 2013. – С. 456. – Режим доступу : http://www.pidruchniki.com/1612081553592/ekonomika/diagnostika_ekonomichnoyi_bezpeki_pidpriyemstva#44

Надійшла 17.05.2017; рецензент: д. е. н. Григорук П. М.